

Ion D. SÎRBU

Lampa

Povestiri petrolene

Ediție îngrijită, note, notă asupra ediției
și referințe critice de Toma Velici

Prefață de Antonio Patraș

Notă biobibliografică de Antonio Patraș și Toma Velici

POLIROM
2024

Cuprins

<i>Ion D. Sîrbu, povestitorul</i> (Antonio Patraș)	5
<i>Notă asupra ediției</i> (Toma Velici)	23
<i>Notă biobibliografică</i> (Antonio Patraș și Toma Velici)	33

Partea I

Vechi povestiri minerești

Ion cel schimbat.	61
Cum a fost la început	67
Frunza cea neagră	70
Sfântul Petru în Petrila	73
Când ți-e femeia înger	82
Prima mâncare.	85
Lumina și umbra	86
Omul și muntele	89
Ochii albaștri	91
Când visează cărbunele.	94
Pana de cocoș.	96
Zâna căzută	98
Pistolul fermecat	101
Lampa	104
Crucea.	106
Drumul peste apa cea mare.	108
Cele trei frici	110
Cele trei probe	112

Negurul	114
Clopotul	116
Zborul graurilor.....	117
Prietenia șobolanului	119
Când brazii înfloresc.....	120

Partea a II-a

Ultimele povestiri

Povestea unui cal bătrân.....	127
Mingea de tenis	132
Frica.....	145
Trei cărămizi negre	157
Cinste	171
O glumă	184
Pantofii noi.....	201
Siropul de zmeură	213
Vasilică	227
Cine-i tata?.....	233
Rudi.....	237
Concert	256
Ulița văduvelor.....	304

Addenda

Duminecă	313
Colonie	319
Nesomn.....	335
<i>Ion D. Sîrbu despre Petrila, mină, mineri</i> și Povestiri petrolene	339
<i>Referințe critice.....</i>	343

Vocea subțire a surioarei tremura.

Bucuros că are un pretext să se rupă din îmbrățișarea prea duioasă a mamei, Andrieș se întoarce spre Irina. Aceasta îl privea cu ochii ei mari, negri. În mânuța liberă atârna batista roșie, minerească, în care maică-sa îi împachetase cu grijă dejunul. Primul dejun...

— Sărut mâna, maică! izbucni aproape vesel. Mâncarea am s-o țin legată de curea... Știi, din cauza șobolanilor.

Maică-sa cătină din cap. Cu colțul broboadei își usca ochii.

Băiatul mai voi să spună ceva, dar, hotărându-se deodată, se întoarce și, voinicește, pași spre dâmb. Salută în direcția vecinilor. Femeile îi răspunseră, înclinând numai din cap, neslăbindu-l cu privirea. Apucă apoi mâna Irinei, care se lipea ca o umbră de el și, fără să se uite îndărăt, coti în direcția podului.

Tot petrecându-l cu ochii, vecinele se apropiară tăcute de Rozalia. Una dintre ele îi puse o mână pe umăr:

— Nu te necăji, fato! îi spuse. E fiu și nepot de miner. Odată tot trebuia să înceapă.

— De ce plângi, tu Rozalie? interveni zgomotos și mătușa din geam. Mina nu mai e ca pe vremea părinților noștri.

— Știu, maică. Plâng numai pentru că aș fi vrut să-l văd plecând împreună cu taică-său...

— Ce să-i faci?! Dacă n-a vrut Dumnezeu!

Sirena își porni melodia cu un oftat greu ce părea că vine din adâncurile pământului. Apoi tonul se închegă, se limpezi și, urcând, ajunse puternic cum sunt o mie de trâmbițe laolaltă. Câtva timp tremură copleșitor, apoi, deodată, cu un căscat somnoros, se stinse și încetă.

Lui Andrieș i se păru că aude sirena pentru prima oară. Copilărise pe ulițele acestea, crescuse legănat de acest sunet, care împărțea, în trei schimburi egale, ziua minerilor. Și totuși, azi era altceva...

Ajuns la capul podului, se opri.

— Irino, tu de aici te întorci.

— Bine, zise fetița, dar nu se mișcă din loc. Avea o față rotundă și doi ochi ca două pete de tuș. Se uita la el fără să clipească.

— Am să-ți aduc ceva, completă Andrieș.

— Bine, repetă fata, dar nu se mișcă nici acum.

Andrieș se întoarce și urcă pe pod. Își admiră în mers bocancii noi și, ca să-i încerce, driblă copilărește o castană rătăcită. Era vesel și fericit. „Am să ajung un miner grozav, se gândi. Poate chiar maistru miner. Asta mai târziu, bineînțeles. Am să-i clădesc mamei o casă și n-am s-o las să mai muncească. Iar tatălui meu am să-i ridic un monument în cimitir.“ Se gândi apoi la casa pe care o va ridica pentru maică-sa. „În curte am să înalț un hulubar de cinci sau poate chiar șase metri. Voi înjgheba și o crescătorie de iepuri Angora. Am să-mi dresesz un câine. Un câine-lup, de rasă, așa cum am văzut într-un film...”

În fața puțului central, grupele de mineri, echipate gata, așteptau să le vie rândul la coborâre. Cu securile pe umeri, în hainele lor de culoarea noroiului uscat, vorbeau cu glasuri potolite, așezate. Era clipa ultimei țigări și toată lumea își concentra atenția în savurarea fumului.

Ținându-l de umeri pe Andrieș, moș Cioacă, maistrul-instructor al școlii de ucenici mineri, trecu grăbit printre grupurile cenușii. Căuta pe cineva. Între timp, nu uită să dea ultimele sfaturi elevului său.

— Andrieș, fătule, te-am repartizat la un sector mai greu. Să nu mă faci de rușine! Deschide-ți ochii, nu te dezlipi de lampă. Să ai grijă pe unde calci! Mai bine întreabă de trei ori decât să faci o prostie. Nu te grozăvi, împarte-ți cu cap puterile. Cearcă să vezi și să pricepi cât mai mult... De altfel, am să trec eu pe acolo, să văd cum stau lucrurile.

Săriră peste traverse, peste un șir de vagonete goale.

— Am ajuns, zise moș Cioacă.

Se opriră lângă un miner, mic de statură, îndesat, strâns într-un cojoc roșiatic. Stătea cu spatele la ei.

— Miroane, îl strigă bătrânul, uite băiatul pe care ți l-am promis. Să ai grijă de el! Îl cheamă Andrieș și-i feciorul lui...

— Știu, mormăi Miron fără să clipească.

— Așa. Să nu mi-l obosești. Noroc bun!

Dădu mâna cu toți și la urmă, zâmbind, îi strânse și mâna lui Andrieș.

Pentru prima dată, moș Cioacă îi întindea mâna. Andrieș simți deodată în inimă o dragoste adâncă, recunoscătoare, față de acest bătrân, căruia în școală toată lumea îi zice „Moș Crăciun“.

Miron îl măsură cu atenție.

— Ai mai lucrat la cărbune? îl întrebă.

— Nu. La cărbune încă n-am lucrat. Dar în mină am mai fost. Cu școala.

Sirena puțului șuieră scurt și corfa¹, picurând de umezeală, se opri la intrare. Ușile din fier zdrăngănită și vreo trei grupe, aruncându-și mucerile de țigară, intrară înăuntru. Se umplură astfel toate cele patru etaje ale corfei. Zevedei, semnalizatorul, trase de manivelă și corfa scăpă spre adâncime.

Un vagonetar tânăr, cu mustăți galbene – Andrieș nu-l cunoștea, era probabil din alt cartier –, se apropie de el și, în glumă, strâmbându-se, îi pipăi mușchii brațului.

— Grozav! zise el admirativ. Grozavi mușchi!

Miron îi dete peste mână.

— Știi să umbli cu lampa? îl întrebă un alt ortac, care până acum nu-i vorbise. Purta cioareci lungi, așa cum îi obiceiul prin Țara Oașului. Îl chema Vasâli.

— Știu, răspunse puțin încurcat Andrieș.

Nu-i plăcea că toți minerii din grupă îl priveau de parcă ar fi fost din altă lume. Avea, în definitiv, șaisprezece ani împliniți, nu mai era un copil...

— Măi Andrieș, îi zâmbi în sfârșit baci Miron și-l prinse prietenește de bărbie. Grozav semeni tu cu taică-tău!...

— L-ați cunoscut? se miră băiatul.

— Cum să nu?! Am fost cu el în noaptea aceea...

Tăcu brusc și privi lung în ochii luminoși ai copilului.

— Ce-i cu ta-su? întrebă Vasâli.

— Las' că-ți povestesc, îi spuse Miron. Altă dată...

1. Corfă – (în limbajul minerilor) colivie, ascensor.

Corfa sosi din nou, uşile plesniră în lături. Intrară pe rând. Andrieş se cuibări lângă baci Miron, care-şi uitase mâna pe umerii lui.

— Băiete, îl sfătui acesta, dacă-ţi vine rău de la stomac, să închizi ochii şi să respiri numai pe nas. Ai înţeles?

— Da...

Corfa scăpă şi Andrieş simţi că leşină. Strânse din dinţi şi se gândi la maică-sa. „Am început viaţa, îşi zise. De-acum...”

— Ți-e frică? îl întrebă cineva.

— Nuu... răspunse Andrieş.

Închise ochii.

*

În abataj era cald. Apa, care picura de sus, sfârâia, atingând carnea fierbinte a minerilor. Erau cu toţii dezbrăcaţi până la brâu. Lucrau de zor.

— Aşa... zise Miron, îndreptându-se cu greu din şale, ca să poată controla pe rând stâlpii de brad ai încăperii. Acum scoatem maşinile şi facem găuri în armătură. Surpăm, iar mâine îi dăm bătaie la cărbune în partea cealaltă.

Vasâli se şterse pe frunte. Era gras şi apa curgea şiroaie pe faţa lui.

— Ar fi bine să oprim goalele la macaz. Până gătim cu pregătirea...

Miron se gândi o clipă.

Da, mormăi şi-şi slobozi un pic cureaua. Andrieş, lasă-l tu pe Lascu la lanţ şi te du până la cruce! Să-l aştepţi şi să-i spui lui Cotva că azi nu mai avem nevoie de vagonete.

— Pe unde să mă duc? întrebă Andrieş, bucuros că primeşte o misiune specială.

— Are să te conducă Vasâli şi are să-ţi spună ce ai de făcut. Să nu-mi vii înapoi până n-ai vorbit cu Cotva.

Cei trimişi îşi îmbrăcară în grabă vestoanele. Apoi, aranjându-şi cu grijă lămpile, se strecurară pe brânci până la suitoare. Trebuia să coboare aproape la 80 de grade, vreo douăzeci de metri, până la galeria veche.

— O iau eu înainte, zise Vasâli. Vezi, bagă de seamă la scară. N-are toate treptele. Pipăie cu piciorul înainte de a călca. Lampa ține-o în stânga.

Ajunși în galerie, Vasâli se opri.

— Uite, Andrieș, începu el în ardeleneasca lui greoaie. O iei fain-frumos pe linie și meri vo două-trii sute de metri. Acolo dai de macaz. Îl aștepți pe Cotva cu garnitura. Când îi vezi lampa motorului, fă-i semn să treacă înainte și drege macazul. Spune-i că „24“ n-are nevoie de goale, lucrează la pregătire. Ai înțeles?

— Înțeles!

— Na un măr să-ți ție de urât, zise Vasâli cu toți dinții lui albi. Și dacă ți se face frică, fluieră!

Vasâli se întoarse apoi și dispăru pe suitoare.

Andrieș porni spre macaz. Galeria prin care trebuia să treacă era părăsită de vreo șase zile. Singurul abataj, și acela în „lichidare“, era al lui Miron. Din cauza aceasta, noroiul dintre traverse era adânc, cleios și, de câte ori se înfunda bocancul în el, scotea un sunet ca un oftat. În lumina mișcată a lămpii, stâlpii din margini păreau uriași, pătați de o capricioasă rugină argintie. De sus, ca niște clăbuci albi de frișcă bătută, atârnavu ciupercile. În curentul care trăgea dinspre intrare, corpul lor inform se clătina. Mirosea a pivniță, a noroi, a mucegai. „Suntem singura grupă pe linia asta“, gândi Andrieș și ridică lampa. În față, dintr-o crăpătură ascunsă, apa cădea gâlgâind. Căuta să ocolească șuvoiul. Piciorul i se înfundă într-o groapă și căzu în genunchi. „Lampa, tresări Andrieș, să nu scap lampa!“ Își zări o clipă propria umbră, proiectată îndărăt. Se sprijini de fierul rece al liniei, icni și se ridică. Era plin de noroi. Încercă să-și șteargă fruntea, se mânji și mai tare. Îi veni să râdă. „Dacă m-ar vedea acum Irinuca, s-ar spăria. Trebuie să arăt grozav...“ Încercă să mărească pasul și câtva timp călcă voinicește, fără să se uite în lături. Se poticni din nou. Nici el nu știa cum, dar i se păru că drumul din față lui coboară, deși picioarele i se mișcau pe orizontală. Pe urmă, atent numai la zgomotele proprii mișcări, desluși un scâncet îndepărtat. Un scâncet ca de

copil mic, în somn. Se opri. În lături, se deschidea o gaură în perete. „O suitoare părăsită“, recunoscu Andrieș.

Își simți gâtul uscat, o durere subțire ca un junghi îi prinse glezna stângă. Se gândi o clipă la maică-sa și o văzu cu ochelarii pe nas, în fața mașinii de cusut. „Lasă, maică, șopti, de-acum sunt miner ca tata, nu te voi mai lăsa să lucrezi nopțile.“ Capul i se izbi de ceva. O durere vie îi săgetă fruntea și o clipă nu văzu nimic. Un ochi începu să-i lăcrimeze. „Ce dracu’ o fi?!“, mormăi și ridică lampa să vadă. Nu era nimic. Călcase din neatenție în lături și se izbise de o scoabă. Fruntea îl durea. Se opri să-și pipăie cucuiul. Simți un vânt rece trecându-i prin păr și de departe, din adâncuri, auzi urcând bubuituri surde. „Se pușcă la orizontul 8“ – ghici, totuși cutremurul pământului îl înfioră. În jurul lui picura apa și pereții erau ca vătuiți... Forme ciudate de mucezeală se desenau pe scândurile de sprinjin. De sus, se desprindea, din când în când, o pietricică ce cădea aproape fără zgomot în mâlul dintre linii. Își aduse aminte – deodată parcă – de toate poveștile pe care le-a auzit de la minerii cei bătrâni. Când stai, așa singur, pe galerie, auzi deodată un sunet frumos, ca de clopoțel de argint. Apoi se aprinde o lumină albastră în depărtare și lumina crește, crește, pentru că vine din mijlocul pământului. Atunci, tu te pui în genunchi și deodată apare duhul minei: Moșul. Și dacă-ți râde e bine. Dar, dacă piticul clatină de trei ori din cap și te privește numai, atunci să știi că moartea-i aproape... „Uite-o băltoacă, își zise Andrieș și-și încheie vestonul la gât. N-o fi oare adâncă?!“ Pipăi cu piciorul apa. Nu era adâncă. Lumina lămpii juca rotund în reflexul negru al ochiului de apă... „Da, își aduse aminte Andrieș, în timp ce înainta cu băgare de seamă, uneori se întâmplă să-l vezi și pe uriașul-negură, care se ridică din apă ca un abur vânat: crește, crește, apoi vine spre tine. Vine și trece peste tine, prin tine și te udă tot. Și din clipa aceea te schimbă, te face alt om...“ Galeria cotea din nou spre dreapta. În tavan se răsuceau țevi uriașe de aeraj. Ca bătaia unei inimi depărtate, se auzea zvâcnetul compresorului. „Oare cum a murit tata?“, gândi Andrieș și se înfioră. De când intrase în mină,